

BİGA'DA DERİCİLİĞİN ÇEVRESEL YÜKÜ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

*Environmental Problem of Leather Manufacturing and Proposed Solutions in
Biga Town*

Prof. Dr. Barış MATER*
Dr. Barbaros GÖNENÇİL**

ÖZET

Marmara Bölgesi'nin Güney Marmara Bölümü'nde yer alan Biga, coğrafi konumu itibariyle gelişmeye müsait bir ilçedir. 1990 nüfus sayımına göre nüfusu 20753 olan ilçe merkezinde dericilik, gelişen sanayi faaliyetleri arasındadır. 1935'te yörenin hayvansal potansiyeli göz önüne alınarak kurulan tabakhaneler bu gün hala işlevlerini sürdürmektedir. Bununla birlikte tabakhaneler bu günkü konumlarıyla artık büyüyen Biga şehrinin içinde kalan bir sanayi kolu halini almıştır. Bu durum herhangi bir arıtma işleminden uzak faaliyet gösteren tabakhanelerin artıklarıyla, şehir ve çevresini tehdit eder bir sorunu da beraberinde getirmiştir.

Dericilik faaliyetlerinden kaynaklanan çevre sorunlarının giderilmesi için öncelikle uygun ölçekli bir arıtım tesisi gerekmektedir. Bununla birlikte artık şehrin içinde sıkışan bu faaliyetlerin çok yönlü yapılacak olan araştırmalar sonucunda uygun bir alana arıtma tesisleriyle beraber taşınması uygun olacaktır.

ABSTRACT

Biga is takes place in the Marmara Region. Its geographical position makes adveneges for its development.

According to 1990 Census, population amount of Biga is 20753. One of the economic sectors in leather manufacturing in Biga. Tanneries that have been working dotay were established in 1935. They were founded in order to make profitable use of local potential of the animal husbandry.

However they have working with non-purification conditions today. So they are source of environmental problem for town of Biga. Besides this, tanneries are inside the town of Biga. As a result Biga has two problems about leather manufacturing One of them is purification, other, situation of the tanneries.

Solving of problem should be prepared on Environmental Impact Assesment (EIA) program and new settlements should be erected to move the tanneries there.

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

** İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü

Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olan dericilik, geleneksel bir faaliyet olarak Anadolu tarihimiz içinde Selçuklular'dan bu yana sürmektedir. Cumhuriyet döneminden itibaren de bu faaliyet bir endüstri kolu olarak gelişmiş ve "Kara Tabak" olarak adlandırılan el emeğine dayalı üretim hız kazanmıştır. 1960'lardan itibaren kara tabaklar yerini motorlu tabaklara bırakırken 1972 yılından sonra uygulanan teşviklerle modern teknoloji dericiliğimizin hizmetine sunulmaya başlanmıştır. İstanbul ile birlikte Bursa, Çanakkale, Denizli, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kocaeli, Konya, Manisa, Uşak, Yozgat'ta modern teknolojilerden faydalanan büyük tesisler inşa edilmiştir. Bu illerden İstanbul, İzmir, Bursa, Denizli gibi merkezlerde bu gün artık özellikle yurt dışında rekabet şartlarını yakalamış işletmeler halen faaliyetlerini sürdürmektedir. Bununla birlikte yine bu gün birçok küçük işletme nispeten toplu bir şekilde değişik alanlara yayılmıştır.

Deri sanayindeki bu teknolojik gelişim yıllık deri işleme kapasitelerini arttırmış, bu durum ekonomik olarak pozitif sonuçlar verirken işletme teknolojilerine bağlı olarak çevre kirliliği problemlerini de beraberinde getirmiştir.

Gerçekten deri işleme endüstrileri özellikle atık sularında içerdikleri toksik kirleticilerle buldukları ortamlarda en önemli kirlilik kaynağını oluşturmaktadırlar. Bu atık sulardaki toksik kirleticilerin kaynağı ise deri işleme safhalarında kullanılan kimsayal maddelerdir. En önemli kirletici özellikle sepileme işleminde kullanılan kromdur. Krom dışında inorganik kirleticiler ise çinko, nikel, kurşun, bakır ve siyanürdür.

Çevre sorunlarının büyük boyutlara ulaştığı günümüzde her türlü mal ve hizmet üretiminin beraberinde getirdiği çevresel yükün aşılması için çeşitli teknolojiler de geliştirilmeye çalışılmaktadır. Genel anlamda "Arıtma teknolojileri" olarak ifade edilen bu teknolojiler diğer endüstri kollarında olduğu gibi deri endüstrisinde de faydalı bir şekilde kullanılmaktadır. Ancak böyle bir çaba ile bu endüstrinin çevresel yükü en aza indirilebilir.

Bununla birlikte halen günümüzde eski teknolojileri kullanan veya atıklarını hiçbir arıtıma tabi tutmadan deşarj eden sanayi alanlarına da rastlamak mümkündür. Yakın zamana kadar İstanbul Kazlıçeşme'nin çevre üzerindeki olumsuz etkisi bu duruma bir örnek teşkil etmiştir. Ancak şu anda Tuzla'da kurulmuş olan organize deri sanayi bölgesi özellikle modern arıtım tesisleriyle çağdaş bir görünüm çizmektedir.

Buna karşılık ülkemizin bu sanayiye uygun çeşitli alanlarında küçük toplulukların biraraya gelmesiyle oluşmuş, motorlu, ancak modern teknolojiden uzak ve atıklarını hiç bir arıtıma tabi tutmayan işletmeler mevcuttur. Bu alanlardan biri Çanakkale'nin Biga ilçesinde faaliyet gösteren deri tabaklama ve işleme fabrikalarıdır.

1990 nüfus sayımı itibariyle 20753 kişilik bir nüfus sayısına sahip Biga ilçe merkezi, coğrafi konumu ve fiziki coğrafya faktörlerinin (morfolojik yapı, iklim,

toprak vb.) yerleşme açısından sağladığı uygunluğa bağlı olarak gittikçe büyü-yerek bu günkü halini almıştır.

1935 yılında yörenin hayvan potansiyeli gözönüne alınarak kurulan tabakhaneler, o zaman Biga dışında ve Bursa yolu üzerinde kurulmuştur. Bugün birçok tabakhanelerin binası o dönemden kalma olup hala ilkel koşullarda çalışmaktadır. Giderek gelişen kentin, tabakhanelerin yakınına kadar gelmesi ve daha sonra Biga Belediye Meclisi'nin kararıyla tabakhane çevresinin imara açılması, tabakhanelerin adeta kentin ortasında faaliyet gösteren ve tıpkı İstanbul Kazlıçeşme'deki durumu andıran (taşınmaya başlamadan önceki) bir durum ile karşı karşıya bırakmıştır.

Tabakhanelere kesim sonucu gelen derilerin kaba temizlikten sonra (tüyler, kıllar vs. ayrılınca) kalan katı atıklar Belediye'nin gösterdiği çöp alanına (evsel atıklarla aynı yere) dericilerin kendi kiraladıkları traktörlerle taşınarak dökülmekte, sıvı atıklar ise üstü beton kapaklarla kapatılan ve çiçekler dikilen rogarlarla yaklaşık 1 km. sonra doğrudan Biga çayına boşalmaktadır. Bu kanalın Biga çayına döküldüğü alan kirlilik yoğunluğunun en yüksek noktaya ulaştığı alandır. Tabakhanelerden çıkan bu sıvı atıklar son derece sağlıklı bir ortam oluşturmaktadır. Ayrıca atıkların boşaldığı yerin biraz ilerisinde moto-pomplarla çekilen sularla çevredeki bahçeler sulanmaktadır. Bu durum doğrudan insan sağlığını tehdit eder boyuttadır. Sıvı atıkların yanında sıvı atığa karışan katı maddeler de aynı yerden çaya boşalmaktadır. Bu da tabakhanelerde katı maddeleri tutucu basit bir ızgara sisteminin dahi olmadığını gösterir.

Tabakhanelerin güney sınırı Biga deresine kadar uzanmaktadır. Derenin diğer tarafında ise kentin en işlek bölümü yer almaktadır (aradaki uzaklık, başka kelimelerle Biga çayının oradaki genişliği 25-30 m'yi geçmemekte). Tabakhanelerin kuzey kesiminde ise Bursa yolu geçmekte ve yolun öteki tarafında ise kent gelişmektedir. Tabakhanelerin hemen yanında ayrıca okul, kapalı spor salonu, futbol sahası bulunmaktadır. Tabakhanelere yakın bir mesafede ise halen üç yıldızlı bir otel inşaatı sürmektedir.

Tüm bu görüntüler dikkate alındığında Biga deri sanayi biraz öncede belirttiğimiz gibi kent içine sıkışıp kalmış yaklaşık 42 çeşitli boyuttaki deri işleme atölyelerinden meydana gelmiş ve Biga'daki en önemli sanayi faaliyeti olarak görülmektedir.

Kentin ileriye dönük imar planları incelendiğinde bu durumun daha şimdiden başgösteren çevre probleminin giderek daha da artacağı yönündedir. Bu gün için Biga'lılar özellikle tabakhane çevresinin imara açılmasına tepki göstermemekte, hatta destekler görmektedir. Ancak kentin gelişmesi ve genişlemesine bağlı olarak ortaya çıkacak problemler dericilerin bu günkü konumlarını korumalarını güçleştirecektir.

Biga'de dericilikten kaynaklanan çevre sorunlarının giderilmesi için iki alternatiften oluşan bir çözüm paketi üzerinde birlik sağlanabilir:

1. Deri sanayinin bugünkü mevcut statüsü korunarak bir arıtım tesisi yapılması.

2. Deri sanayi tümüyle bugünkü yerinden kaldırılıp kentin yeterince uzağında yeni bir alana taşınarak burada genişleme imkanına sahip ve arıtma tesisi olan entegre bir deri sanayi bölgesinin oluşturulması.

Ancak şu unutulmamalıdır ki böyle bir alana tabakhanelerin yeniden kurulması ve gelişmesi, dericilerin bu alana taşınmaları en iyimser bir tablo ile ancak 5-6 yılda gerçekleşir. Bu süre içinde Biga'daki deri sanayi bu günkü sağlıklı koşullarını sürdürmeye devam edecektir. Buna karşılık mevcut yasalar ve yönetmelikler bu faaliyetlerin sürmesine pek izin vermeyeceği şekildedir.

Konu bu açıdan ele alındığında önerimiz daha değişik olmaktadır. Bir yandan Belediye'nin gelecekte deri sanayinin gelişmesi için gösterdiği yeni alanın veya bir başka alanın fizibilite çalışmalarını başlatırken, diğer yandan mevcut faaliyetin yasalara uygun biçimde dericilerin yeni alanları bitene kadar bu sahadan en azından bir ön arıtma yapmak suretiyle devam etmesidir. Entegre deri sanayi bölgesi tamamlanınca dericiler en azından arıtım tesisinin makina aksamlarının taşıyıp yeni alana monte edebilirler. Havuzların ve diğer binaların ise Biga Belediyesinin yapımını planladığı Evsel Atıksu Arıtma Tesisleri için kullanımı mümkün olabilecektir. Böylece hem yapım maliyeti açısından ve hem de yeni bir sahanın kamulaştırma maliyeti açısından tesis Biga halkı için daha ekonomik olacaktır.

Sonuç:

1935 yılından bugüne Biga'da kurulu bulunan deri tabaklama ve işleme fabrikaları artan çevresel yüküyle birlikte artık bir tam arıtma tesisine sahip olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bir taraftan kentin hızla gelişmesi, öte taraftan deri sanayinin çevreye verdiği sonda derece olumsuz koşullar bu konunun ivedilikle çözüme kavuşturulmasını gerekli kılmaktadır. Biga'daki deri sanayi halen çevre sağlığını tehdit eder şekilde üretim yapmaktadır. Ayrıca bir arıtım tesisine sahip olmadığı için arıtım tesisine sahip, ülkemizin başka bölgelerindeki işletmelerden daha ucuza üretim yapılmakta, bu da rekabet şartlarını etkilemektedir. Aslında Biga dericileri bu durumun bilincinde olup arıtım tesisi yaptırmak hususunda girişimde bulunabileceklerini de beyan etmektedirler. Kısa vadeli tedbir olarak en azından bir ön arıtım tesisinin yapımı acil olarak ele alınmalıdır.

Aynı zamanda Marmara Bölgesinde özellikle kuzeyde İstanbul ve yakın çevresi ile Çorlu ve Marmara Ereğlisi'nden, güneyde ise Biga dışında Gönen ve Balıkesir'de bulunan deri sanayisinin atık suları en yakın alıcı ortam olan Marmara Denizi'ne direk veya akarsular vasıtasıyla taşınmaktadır. Nitekim gerek Biga çayı ve gerekse Gönen çayı yoluyla Marmara Denizi'ne dökülen deri atık suyu ve tabiatıyla diğer sanayi suları zaman zaman güneybatı yönlü rüzgarların etkisiyle Erdek Körfezi'ne doğru taşınarak, turizm yönünden büyük potansiyele sahip bu kıyılarda kirlenmeye yol açmaktadır.

Kaynakça:

- ARTER, R.: (1984) Endüstriyel Atıksuların Kontrol ve Kullanma Esasları Projesi: Deri Endüstrisi. İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- DARKOT, B.- TUNCEL, M.: (1981) Marmara Bölgesi Coğrafyası. İ.Ü. Yay. No: 2510 İst.

